

*Genomineerd
voor de sloop!*

Wandelend door de stad, loop je soms ineens een straatje in waar je lange tijd niet geweest bent en plotseling stokt je adem. 'Wat is dat nou voor een gebouw?' denk je vol afschuw en staart naar het wangedrocht dat daar de omliggende panden belaaft met zijn vormen en kleuren. Lopende over Rusland valt je oog onmiddellijk op de twee gevels van het Radisson Hotel. Lelijke, uit de gevelrij naar voren springende panden uitgevoerd in de detonerende kleuren wit en blauw. De fraaie pandjes tussen deze twee gevels worden enigszins in elkaar gedrukt door deze opdringerige burens. Het Radisson verstoort de samenhang in deze straat. Een typisch voorbeeld van een hotel dat gebouwd is voor mensen die het oude Amsterdam komen bekijken, dat door dit soort bouwsel juist ernstig wordt bedreigd. Kijkend naar dit misbaksel dat genomineerd moet worden voor de lijst 'te slopen gebouwen', bekruip je de vraag: 'hoe zag het hier er nou vroeger uit?'

Vóór de hervorming in de zestiende eeuw was de orde van de Augustijnen in de Nederlanden zeer verbreid. Toen Amsterdam in 1578 overging naar het nieuwe geloof, verdween de georganiseerde katholieke godsdienstbeoefening uit de stad en veranderden de parochies in protestante gemeenten. In 1626 keerden de Augustijnen in het geheim terug naar Amsterdam om de zorg voor de katholieke zielen op zich te nemen. Vanuit Gent werd in 1636 pater Petrus Parmentier naar Amsterdam gestuurd. Hij richtte daar de Statie van de Heilige Augustinus op. Staties waren de missieposten die na het herstel van de katholieke kerkelijke hiërarchie in Nederland in 1853 weer parochies werden. Dit werd mogelijk toen door de grondwetsherziening van 1848 de scheiding van kerk en staat en de vrijheid van godsdienst

Rechts: Dezelfde gevelrij van het Rusland rond 1950

een feit werden. Aanvankelijk droegen de Augustijnen de missen op in een schuilkerk in het pakhuis 'de Tijd' aan de Oudezijds Achterburgwal. In 1699 werd een pakhuis aan de Spinhuissteeg betrokken en de Augustijnen vertimmerden het gebouw van binnen tot een '*hooge en deftige Kerk*'. Deze Statie werd in 1713 in tweeën gesplitst: 'de Star' en 'de Posthoorn'. Waar de naam 'de Star' nou precies vandaan komt is niet met zekerheid te zeggen. Wel is bekend dat er recht tegenover de kerk in de Spinhuissteeg een huis 'De Star' lag. Dit doet veronderstellen dat dit pand als plaatsaanzijzing heeft dienst gedaan. In ieder geval werd de kerk in 1700 als 'de Star' aangeduid. *[De schuilkerk De Star stond aan de Spinhuissteeg. De doorbraak naar het Rusland was pas mogelijk na de emancipatie van katholieken, nadat de gelijkberechtiging in de Grondwet van 1814 was opgenomen. Vooral de grondwetswijzigingen van 1840 en 1848 maakten de weg vrij voor een onbelemmerd bouwen van katholieke kerken. -red.]*

In het begin van de negentiende eeuw was 'De Star' een van de belangrijkste Staties en telde zeer vele aanzienlijke parochianen. Als na 1828 het hoofdbureau van Politie van het oude Huidenkopers-gildehuis naar het oude Spinhuis wordt overgeplaatst, kan 'de Star' beschikken over het gildehuis, dat al in 1822 voor de kerk was aangekocht. De aankoop van belendende percelen, zowel in de Spinhuissteeg als aan het Rusland, schiep in 1838 de mogelijkheid de bouw van een geheel nieuwe kerk ter hand te nemen. Aan het Rusland had de kerk twee ingangen op de plaatsen waar nu de blauwwitte gevels zo uit de toon vallen.

In 1857 kon de Statie een parochie worden en 'de Star' ressorteerde sindsdien onder het bisdom Haarlem. In deze tijd telde de parochie ongeveer 3000 zielen en voor zoveel mensen werd de Kerk aan de Spinhuissteeg te klein. In 1848 werd met de bouw van een nieuwe kerk, die ook 'de Star' ging heten, begonnen op aangekochte belendende percelen aan het Rusland. In 1864 werd de

Links: Het Huidenkopers-Gildehuis op Rusland 7

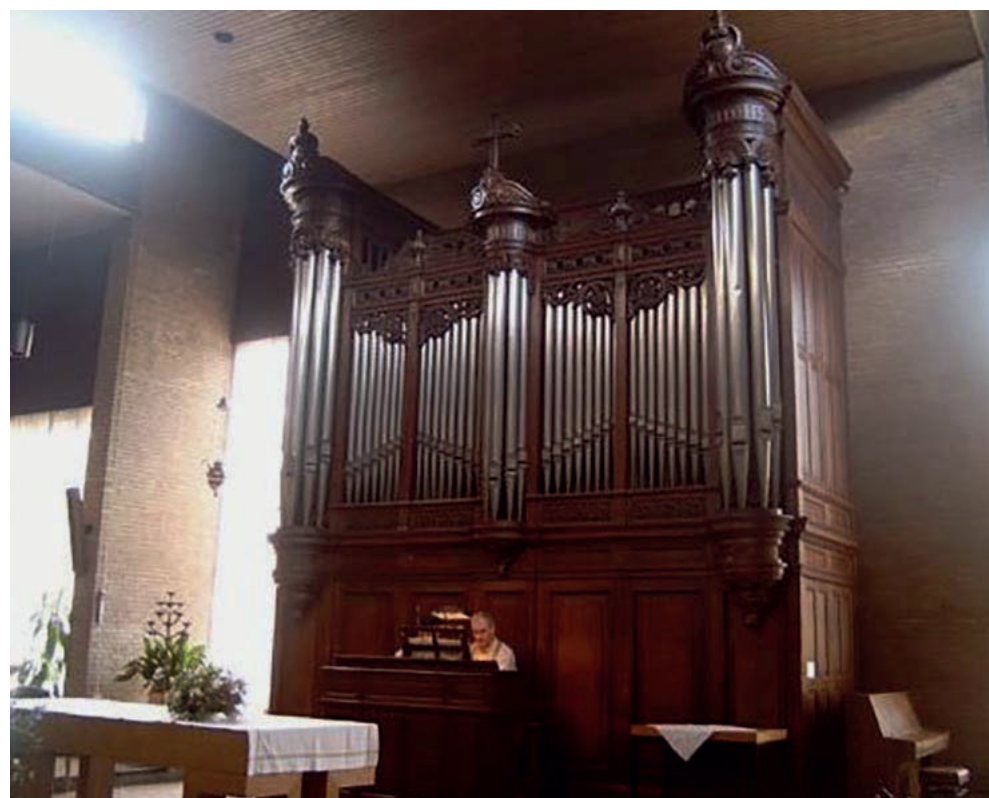
kerk voltooid en in 1881 voorzien van een nieuw orgel dat gebouwd was door de beroemde Parijse orgelbouwer Aristide Cavallè-Col. Het moet een indrukwekkend gebouw zijn geweest, verscholen tussen de Spinhuissteeg en het Rusland. De midden-negentiende-eeuwse opvolger had ook grote kwaliteiten, tenminste in het interieur. De ingang aan het Rusland stelde niet veel voor, maar van binnen was de ruimte van eenzelfde orde als de Mozes en Aaron, met hoge gepleisterde kolommen en een classicistische detaillering van pilasters, kapitelen en kroonlijsten.

Aan het eind van de negentiende, maar vooral in de twintigste eeuw,

Boven: Het interieur van "de Star", gezien naar het koor.

Rechts: Het orgel van "de Star" dat meeverhuisde naar de Postjesweg..

vond een leegloop uit het centrum van Amsterdam plaats. Het gevolg voor de parochie was, dat het geld voor een noodzakelijke grote en kostbare onderhoudsbeurt door het geringe aantal parochianen niet meer opgebracht kon worden. Besloten werd de parochie te verhuizen naar een nieuwe stadsbuurt in Amsterdam-West. Een noodkerk aan de Baarsjesweg maakte het mogelijk de kerk aan het Rusland op 13 januari 1929 definitief te sluiten, alvorens in 1932 de nieuwe kerk aan de Postjesweg kon worden betrokken. Met het oude kerkgebouw liet men tevens de naam 'de Star' achter. Het nieuwe gebouw heette eenvoudig 'Augustinuskerk'. Het orgel verhuisde mee naar de nieuwe locatie. Het gebouw aan de Postjesweg was een kort leven beschoren.

In 1977 werd het alweer verlaten en twee jaar later gesloopt. Op de plaats van de kerk is een verpleeghuis met kapel gebouwd waar het orgel weer een plaats heeft gekregen. Door de veel te kleine ruimte komt het instrument echter niet meer tot zijn recht. De voormalige kerk aan het Rusland werd in gebruik genomen door

de overbuurman de firma Proost en Brandt, een papiergroothandel, en voor opslag verbouwd, waarbij er vloeren ingebracht werden. In 1955 werd de kerk gesloopt en Proost en Brandt liet naar ontwerp van Nielsen & Spruit zeer omstreden nieuwbouw aan het Rusland 7 optrekken met wit (later een donkere kleur) betonnen hekwerk aan voorgevel. In die jaren was het een vanzelfsprekende zaak dat groeiende bedrijven in de binnenstad omliggende panden kochten om deze te verbouwen of te vervangen. De enige rem was de woningnood; om woonruimte aan haar bestemming te onttrekken, had een bedrijf toestemming van burgemeester en wethouders nodig en diende mee te betalen aan het Fonds voor Woningonttrekking. De voormalige kerk was inmiddels al in gebruik als bedrijfsruimte en viel daarom niet onder de bescherming van de tijdelijke Wet Monu-

Boven: Het voormalig hoofdkantoor van papiergroothandel Proost en Brandt, Rusland 26, hoek Kloveniersburgwal, omgebouwd tot hotel.

Links: De papierpakhuizen van Proost en Brandt, op de plaats van de twee ingangen van de voormalige kerk.

mentenzorg; de sloopvergunning leverde daardoor geen problemen op. In 1988 vertrok Proost & Brandt uit de binnenstad en verhuisde naar Diemen. In 1989 werd Rusland 7 gesloopt en kwam daar het SAS-hotel dat in 2004 alweer deel werd van een andere hotelketen. Niemand zal de sloop betreuren van het bouwsel dat in 1955 voor Proost en Brandt verrees. In 1989 kwam hier de nieuwbouw van het SAS-International Hotels, een Scandinavische hotelketen, voor in de plaats. Dat project besloeg een groot deel van het blok tussen het Rusland en de Spinhuissteeg en ook de oude papiergroothandel van Proost & Brandt aan de overzijde van het Rusland behoorde ertoe.

Boven: Met deze tekening, een 'artist impression', sleepte de SAS-hoteldirectie de gemeente Amsterdam over de streep. Niemand vermoedde dat de wit-blauwe nieuwbouw zó uit de toon zou vallen in de gevelrij.

Wij moeten dankbaar zijn voor het feit dat de panden Rusland 9, 11 en 13 gehandhaafd bleven. Ook de nummers Rusland 19 en 21, waarvan de gevels met hun fraaie puien en kroonlijsten al in 1934 werden gerestaureerd, en Spinhuissteeg 4 aan de andere kant van het blok, maakten deel uit van het SAS-project. Zeker zou het voor de organisatie van de bouw eenvoudiger en goedkoper zijn geweest om de oude kerkmuur langs de Spinhuissteeg en de huisjes ter weerszijden van het bouwterrein meteen maar te slopen, in plaats van de nieuwbouw ertussen te plaatsen. De SAS-verbouwing omvatte een flinke portie restauratie; reden tot waardering. Daar kan tegenin gebracht worden dat de gespaarde panden hun bouwkundige zelfstandigheid verloren hebben, dat het fragmenten zijn, coulissen waarachter een totaal ander gebouw schuilgaat. Toch is dat altijd beter, en het handhaaft meer van het Amsterdamse binnenstadskarakter dan een totale nieuwbouw. Ter weerszijde van Rusland 9-11-13 toont de nieuwbouw zijn ware gezicht. President-directeur Terje Myklebust van SAS-International Hotels zei destijds: *'Wij zijn tevreden met de harmonische combinatie van oude en nieuwe elementen, zonder dat dit ten koste is gegaan van de efficiency of service'*. Op de afbeelding van de z.g. 'artist impression' lijkt dat misschien zo, maar de foto van de huidige situatie laat zien dat die 'harmonische combinatie' ernstig te wensen overlaat. Dit had veel beter gekund als de nieuwbouw wat meer van het soort geweest was, dat zich voegt in de bestaande gevelrij. Een gemiste kans dus.

Ria Scharn

*Deze aflevering van het jaarboek 2016 is geschreven door Ria Scharn en is de opening van een nieuwe rubriek van de quizpagina in Theo Bakker's Domein: **Genomineerd voor de sloop!***